

Др Бојан Тубић, доцент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду

ТЕРИТОРИЈАЛНИ СПОРОВИ У МЕЂУНАРОДНОЈ АРБИТРАЖНОЈ ПРАКСИ¹

Сажетак: Овај рад се бави истраживањем решавања територијалних спорова пред међународним арбитражама. Пред дипломатских начина решавања спорова и посредника пред Међународним судом, арбитража представља ефикасно средство за одређивање међудржавних граница. Стране у спору саме бирају арбитраже, правила посредника и обавезују се да прихвате и примене арбитражну одлуку, која је заснована на међународном праву. Државе могу да уговоре *ad hoc* арбитражу, или, пак да свој спор реше пред Сталним арбитражним судом у Хагу. У досадашњој арбитражној пракси је било случајева усмених арбитража и то нарочито у ситуацијама када је спорно питање било прелиминарно чињенично и није имало велики економски или политички значај.

Кључне речи: арбитража, територијални спорови, међународно право.

1. УВОД

Једно од основних правила међународног права јесте да је забрањено решавати спорове употребом силе. Они се данас решавају на миран начин и то дипломатским или судским начинима. Повелја Уједињених нација изричито наводи арбитражу као један од прихватљивих начина мирног решавања спорова након Другог светског рата.² Повелја УН захтева од држава да спорове решавају на миран начин, али Уједињене нације нису биле довољно активне на пољу охрабривања држава да реше међусобне разли-

¹ Рад је настао као резултат истраживања на пројекту: „Теоријски и практични проблеми стварања и примене права (ЕУ и Србија)“, чији је носилац Правни факултет у Новом Саду.

² Члан 33 став 1 Повеље УН. Charter of the United Nations, June 26, 1945, 59 Stat. 1031, T.S. 993.

ке. Овакав пасиван приступ је нарочито штетан код територијалних спорова, јер они могу озбиљно да наруше међународни мир и безбедност, уколико се не открију и не реше на време.

Територијални спорови могу да буду ефикасно решени пред међународним арбитражама, које се формирају посебно за сваки случај. Једна од основних карактеристика овог начина решавања спорова јесте да стране у спору дефинишу питање о којем ће се одлучивати, бирају арбитра и правила поступка који ће бити коришћени при решавању спорова. Арбитража се све чешће користи као начин решавања међународних спорова, не само у случајевима транснационалних трговинских спорова, већ и спорова који се тичу јавног права. Циљ овог рада је да прикаже неколико међународних арбитражних одлука у територијалним споровима између држава, како би се утврдило да ли постоје одређене законитости, односно опште прихваћена правила поступања.

2. РАЗВОЈ МЕЋУДРЖАВНИХ АРБИТРАЖА

Арбитража, као начин решавања међудржавних спорова, прихваћена је крајем 19. века. Као прву такву арбитражу многи аутори сматрају стварање Мешовите комисије за спорове који су проистекли из америчког рата за независност, у складу са Џеј уговором (*Jay Treaty*) из 1794. године. Наиме, Општи уговор о пријатељству, трговини и навигацији између САД и Уједињеног Краљевства (Џеј уговор – назван тако према Државном секретару САД који је преговарао о закључењу овог уговора) је вероватно први уговор у којем је арбитража прихваћена као начин решавања сложених спорова између држава. Једно од питања о којима је одлучивала ова арбитража је била гранична линија између преосталих британских територија и САД. Такође, Уговором из Гента, из 1814. године, којим је окончан рат између САД и Уједињеног Краљевства, било је предвиђено да ће четири посебна територијална питања између држава решити четири посебна арбитражна већа. Овим Уговором је било предвиђено да ће, у случају да мешовита комисија не успе да постигне споразум, спор решити суверен који нема посебан интерес у овом спору. Ово је била стара арбитражна пракса, да се доношење одлуке поверава ауторитету неког суверена. Међутим, овакав начин решавања спора се није показао ефикасним. Наиме, питање северисточне границе није могла да реши комисија, па је због тога оно упућено краљу Холандије на одлучивање. САД нису прихватиле његову препоруку, која није била у складу са условима постављеним у компромису и стране су наставиле да решавају спор путем преговора и на крају су закључиле уговор 1842. године. Овај пример, који је потврђен у модерној прак-

си, показује да успех арбитражног већа углавном зависи од способности арбитра, које именују стране у спору да постигну споразум, без укључивања неутралног члана већа.³

Дефиницију међудржавне арбитраже можемо пронаћи у члану 15 Хашке конвенције о мирном решавању спорова из 1899. године,⁴ која је поновљена у члану 37 Хашке конвенције из 1907. године.⁵ У њој се наводи да арбитража представља решавање разлика између држава од стране судија које они изаберу и на основу поштовања права. Ова дефиниција је коришћена у каснијој арбитражној и судској пракси.

Стални арбитражни суд не представља судско тело, већ се састоји од Међународног бироа који делује као регистар и обезбеђује административну подршку за арбитражне трибунале. Он садржи листу арбитра, коју су саставиле државе чланице Конвенције и чији је циљ да помогну државама чланицама при избору међународних арбитра. Током првих година свог постојања, Стални арбитражни суд је био прилично успешан и под његовим надзором је вођено више арбитража. Након оснивања Сталног суда међународне правде, 1923. године, Стални арбитражни суд је био помало запостављен, али су и даље уговоране арбитраже у оквиру њега. Такође, један број значајних међудржавних спорова је решен путем арбитража али не преко Сталног арбитражног суда. О њима ће бити више речи у наредним поглављима овог рада. Основа свих арбитража, па и у случају међудржавних спорова јесте изричит пристанак држава да се спор реши на тај начин. Такав пристанак може бити дат у посебном арбитражном споразуму – компромису, или може бити садржан у посебној одредби о решавању спорова, која се налази у општем уговору. Иако је овај поступак добровољан по својој природи и можда доводи до веће флексибилности него суђење од стране неког сталног суда, не може се тврдити да арбитражи више него судије фаворизују компромисна решења и да чешће доносе одлуке на основу правичности. Право које примењује арбитража је идентично ономе које примењује суд – то је међународно право, засновано на изворима наведеним у члану 38 Статута Међународног суда.

Након Другог светског рата, не постоји правило да се доносе општи арбитражни уговори као на пример Пакт из Боготе из 1948. године⁶ и

³ Srecko Vidmar, „Compulsory Inter-State Arbitration of Territorial Disputes”, *Denver Journal of International Law & Policy*, 31/2002-2003, 92.

⁴ Convention for the Pacific Settlement of International Disputes, 29 July 1899, 32 Stat. 1779, 187 Consol. T.S. 410.

⁵ Convention for the Pacific Settlement of International Disputes, 18 October 1907, 36 Stat. 2199, 205 Consol. T.S. 233.

⁶ American Treaty on Pacific Settlement (“Pact of Bogota”), 30 April 1948, U.N.T.S., Vol. 30, 55.

Европска конвенција о мирном решавању спорова из 1957. године,⁷ који представљају изузетке. Међутим, порастао је број арбитражних клаузула у уговорима који регулишу другу материју.⁸ Укупан број међудржавних арбитража је опао у односу на период пре Другог светског рата. Према неким подацима, у периоду између 1900. и 1945. године, 178 спорова је решено пред арбитражама, а у наредних 45 година, мање од 50.⁹

3. РАЗЛИКЕ ИЗМЕЂУ АРБИТРАЖНОГ И СУДСКОГ РЕШАВАЊА СПОРОВА

Постоје одређене разлике између арбитражног и судског начина решавања међународних спорова. На пример, контрола странака над поступком је много већа у случају арбитража, него пред Међународним судом. Поред добрих страна, ова контрола страна у спору може да доведе до значајних одлагања. У арбитражним поступцима није могућа интервенција треће стране, што поједини аутори сматрају као предност у односу на поступак пред Међународним судом.¹⁰ Арбитража обично не ствара проблеме по питању надлежности. Поступак пред арбитражама је релативно брз, али је један број арбитража о територијалним споровима и разграничењу на мору трајао подједнако дуго као поступци пред Међународним судом. Једина права предност Суда је што поступак пред њим не захтева посебне трошкове. Проблем примене и спровођења одлука у пракси заједнички је за арбитражу и Међународни суд.¹¹

Једна од предности у односу на Суд би могла да буде и поверљивост поступка. Расправе пред Судом су отворене за јавност и сви поднесци, као и пресуда се објављују на веб сајту и у публикацијама Суда.¹²

⁷ European Convention for the Peaceful Settlement of Disputes, 29 April 1957, CETS No.: 023.

⁸ Christine Gray and Benedict Kingsbury, „Developments in Dispute Settlement: Inter-State Arbitration since 1945”, *The British Year Book of International Law*, 1992, 101.

⁹ S. Vidmar, 93.

¹⁰ Ian Brownlie, „The Peaceful Settlement of International Disputes”, *Chinese Journal of International Law*, 8/2009, 274.

¹¹ О територијалним споровима пред Међународним судом видети: Родољуб Етински, „Примена начела *uti possidetis* у спору о граници између Буркина Фасо и Малија”, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 3/2013, 43-59; Родољуб Етински, „Спор између Никарагве и Колумбије о разграничењу у Карипском мору”, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 2/2014, 39-56.

¹² Loretta Malintoppi, „Methods of Dispute Resolution in Inter-State Litigation: when States go to Arbitration rather than Adjudication”, *The Law and Practice of International Courts and Tribunals*, 5/2006, 140.

Арбитражне одлуке су обавезујуће и веома је ретко дозвољено право жалбе: међутим, могући су поступци за поништај, на пример у случају прекорачења надлежности. Поједини арбитражни споразуми дозвољавају нове поступке у случају спора поводом примене и тумачења арбитражне одлуке.¹³

4. СПОРОВИ ПРЕД СТАЛНИМ АРБИТРАЖНИМ СУДОМ

4.1. Случај Острва Палмас

У случају између САД и Холандије, поводом Острва Палмас, САД су тврдиле да су острва њихова, јер су, са Шпанијом, закључили уговор о преносу суверенитета над њима. Наиме, Шпанија је путем међународног уговора уступила Острва Палмас, заједно са Филипинима, Сједињеним Америчким Државама 1898. године. Непосредно након тога, САД су сазнале да Холандија полаже право на суверенитет ових острва, уз образложење да на тим острвима, од 1677. године, неометано врши суверену власт. Шпанија је тврдила да је такво вршење власти без последица по њен правни основ, јер је она стекла право својине мирном окупацијом ових острва, те да је она једини носилац суверенитета. Тако је дошло до спора између САД и Холандије у погледу суверенитета над овим острвима. Арбитар Хубер је закључио да Шпанија никада није вршила ефективну контролу над острвом, већ да је Холандија остваривала такву контролу до одређеног нивоа. Стога, донео је одлуку у корист Холандије.¹⁴

4.2. Случај граница на острву Тимор

У случају поводом граница на острву Тимор, дошло је до спора између Холандије и Потругалије, јер је источни део острва припадао Португалији, а западни је био под суверенитетом Холандије. Ове две државе су закључиле неколико споразума како би јасно и прецизно утврдиле међусобну границу. Оне су именовале заједничку комисију да одреди границе њихових колонија на острву и да се укину енклаве на другој страни. Међутим, у појединим областима, чланови комисије нису постигли договор, па су спорна питања поново упутили својим владама. Чињенице су биле врло компликоване и нејасне, јер су, између осталог укључивале и погрешна имена река и других области. Арбитар Ларди је покушао да спроведе на-

¹³ I. Brownlie, 277.

¹⁴ The Island of Palmas Case (or Miangas), United States of America v. The Netherlands, Permanent Court of Arbitration, Award of the Tribunal, 4. April 1928.

меру уговорних страна при закључивању уговора о решавању територијалних спорова. Заправо, дошло је до примене начела једнакости *infra legem*. Намера уговорних страна је била да се дозволи Португалији да задржи једну енклаву, док би се она одрекла осталих.¹⁵

4.3. Случај острва у Црвеном мору

У Случају острва у Црвеном мору (спор између Еритреје и Јемена) арбитражно тело је требало да донесе одлуку у погледу територијалног суверенитета над одређеним острвима у Црвеном мору и у погледу разграничења на мору. Наиме, војска Еритреје је заузела нека острва, чијим поседовањем је могла да заснује своје захтеве на делове мора богате резервама нафте. Арбитражни споразум који су стране потписале 1996. године предвиђао је да ће поступак бити организован у две фазе, односно да ће се посебно разматрати питања острва¹⁶ и граница на мору.¹⁷ Арбитражно веће је одлучило да територијални спор обухвата сва острва у погледу којих су поднети захтеви. Веће је одлучило да три групе острва и стена припадају Еритреји, а две групе припадају Јемену. Арбитражна одлука о суверенитету Јемена обухвата и одржавање традиционалног режима рибарења у региону, укључујући слободан приступ и рибарење за рибаре из Еритреје и Јемена. Арбитражно веће је овде било пажљиво код коначног додељивања територије једној или другој страни, што је омогућавало да границе на мору и приступ природним ресурсима буду одређени уз уважавање традиционалних активности у спорним областима.

5. RANN OF KUTCH АРБИТРАЖА¹⁸

Значајан број територијалних спорова је решен путем арбитража изван Сталног арбитражног суда. Једна од најзначајнијих арбитража у територијалним споровима након Другог светског рата јесте она у спору између Ин-

¹⁵ Boundaries in the Island of Timor, The Netherlands v. Portugal, Permanent Court of Arbitration, Award, 25 June 1914.

¹⁶ The Government of the State of Eritrea and The Government of the Republic of Yemen, Award of the Arbitral Tribunal in the first stage of the proceedings (Territorial Sovereignty and Scope of the Dispute), 9 October 1998.

¹⁷ The Government of the State of Eritrea and The Government of the Republic of Yemen, Award of the Arbitral Tribunal in the second stage of the proceedings (Maritime Delimitation), 17 December 1999.

¹⁸ The Indo-Pakistan Western Boundary (Rann of Kutch) between India and Pakistan (India, Pakistan), 19 February 1968, Reports of International Arbitral Awards, Volume XVII pp. 1-576.

дије и Пакистана о територији *Rann of Kutch*. Арбитражно веће је требало да утврди део границе између територије која је у британско доба била позната као Синд, која је у тренутку спора припадала Пакистану и државе Кач и других индијских држава које су сада биле део провинције Гуџарат у овој држави. *Rann of Kutch* се простире на приближно 200 миља преко јужног дела границе Индије и западног Пакистана. Ова територија је била готово настањена и имала је веома мали економски и стратешки значај.

Овај територијални спор је имао своје корене још у ранијем периоду, али је добио на значају одмах након што су Индија и Пакистан постали независне државе, 1947. године. Индија је сматрала да је *Rann of Kutch* део њене територије, док је Пакистан инсистирао да граница треба да иде средином ове територије односно дуж 24. паралеле. Почетком 1965. године Индија је тврдећи да Пакистан нелегално патролира територијом северно од 24. паралеле, поставила граничну патролу дуж линије разграничења. Пакистанска војска је напала индијске граничаре и протерала их са те територије. Непријатељства су се потом интензивирала и у наредних неколико недеља војске ове две државе су биле укључене у велике сукобе са неколико хиљада војника на обе стране. Након почетка сукоба, Велика Британија је почела преговоре и убрзо потом, споразумом од 30. јуна 1965. године, обе државе су се сагласиле да обуставе сукобе и да поднесу спор на решавање арбитражи.

Трибунал је на почетку поступка, након разматрања великог броја доказа, закључио да није постојала историјска граница у спорној области. Након тога, Трибунал је требало да утврди да ли је Велика Британија изричито, или прећутно прихватила аргумент бивше Државе Кач, која је сада део Индије, да је Ран део њене територије. Уколико би се доказао такав пристанак Велике Британије, Пакистан не би успео у својим захтевима у погледу било ког дела спорне територије. Наиме, Пакистан је био правни следбеник Синда и у складу са тим и територијалних суверених права Велике Британије у региону. Трибунал се примарно ослонио на мапе које је објавила влада Британије у Индији на којој су границе биле готово идентичне са онима у захтеву Индије. Ова граница је била на свим мапама од 1907. године. Индија је као доказ понудила чињеницу да британске власти нису оспоравале наводе владара Куча да је Ран део његове територије, током периода од отприлике 75 година пре стицања независности. Трибунал је закључио да ово представља акте одрицања Велике Британије.

Трибунал је закључио да активности органа власти Куча и Синда нису биле довољне да представљају континуирано и ефективно вршење суверене власти. Оне су биле ограничене на наметање царина и пореза на земљиште, животне намирнице и пољопривредне производе и на одржавање јавног реда и мира. Међутим, Трибунал је истакао да је Синд вршио суве-

рену контролу над одређеним деловима територије познате као Дара Бани и Чад Бет, областима које су становници Инда користили као пашњаке. На основу ових аката суверене власти над територијама Дара Бани и Чад Бет, Трибунал је доделио ове области Пакистану, као правном следбенику Синда. Такође, Трибунал је Пакистану доделио и полуострво Нагар Паркар, иако није постојао правни основ за то. Трибунал је засновао своју одлуку на чињеници да је та област била у потпуности окружена пакистанском територијом. Овде су превагу однели политички разлози, јер уколико би ова територија била додељена Индији, то би несумњиво довело до оружаног сукоба. У погледу осталог дела територије, Трибунал је закључио да докази о постојању суверенитета Синда над већим делом Рана нису били довољни. Због тога се Трибунал примарно ослонио на доказе које је поднела Индија о британском одрицању од права над Раном и доделио је Индији остатак територије (око 90% територије Рана).

У овом случају, арбитража је била изузетно успешна у решавању територијалног спора између две државе које су имале историјат сукоба. Током поступка стране у спору су сарађивале међусобно и са арбитражним трибуналом, нису оспоравале ауторитет трибунала и срађивале су у спровођењу његове одлуке. Један од разлога за успех овог Трибунала је можда у томе што је дати спор у суштини био спор о чињеницама и стране се нису бавиле компликованим правним питањима. Трибунал је, при доношењу своје одлуке оцењивао поднете доказе и релативну снагу аргумената страна у спору. Он се, углавном, није позивао на начела међународног права која су могла бити спорна.

Поједини аутори сматрају да је можда најзначајнији разлог који је допринео успеху арбитраже тај што спор око ове области није представљао велики политички спор између ове две државе. Ова територија је имала мали економски и стратешки значај и била је слабо насељена. Због тога је можда цео спор више био симболичког него суштинског карактера.¹⁹

6. АРБИТРАЖА У СЛУЧАЈУ ОБЛАСТИ ТАБА²⁰

У случају између Египта и Израела поводом области Таба, арбитража је требало да одреди где се налази 14 граничних стубова међународно признате границе између Египта и Палестине - некадашње територије под си-

¹⁹ Carla S. Copeland, „The Use of Arbitration to Settle Territorial Disputes“, *Fordham Law Review*, 67/1999, 3081.

²⁰ Case concerning the location of boundary markers in Taba between Egypt and Israel, 29 September 1988, Reports of International Arbitral Awards, Volume XX pp. 1-118.

стемом мандата. На тај начин би се одлучило о статусу области Таба, која је представљала појас земље на Синајском полуострву, на обали залива Акаба.

Порекло спора се може пратити још од 1906. године, када је турска војска окупирала обално насеље Табу, али је под притиском Велике Британије била принуђена да се повуче. Након преговора између представника Велике Британије и Египта на једној страни и представника Турске на другој, закључен је уговор о граници, у којем је дефинисано да граница између Египта и Турске иде кроз Табу. 1915. године, британска војска је направила мапу која је показивала да граница иде дуж линије која се налазила $\frac{3}{4}$ миље североисточно од линије успостављене 1906. године. Гранична линија из 1915. године је постала граница између Египта и британске територије под мандатом – Палестине и остала је таква све до маја 1948. године, када је Израел прогласио независност. У рату између Израела и Египта из 1967. године, Израел је заузео Синајско полуострво од Египта и на тај начин је област Таба дошла под израелску контролу.

У марту 1979. године закључен је Уговор о миру, између Израела и Египта. У складу са њим, Израел се сагласио да повуче своје јединице са Синајског полуострва и признао је потпуно вршење египатског суверенитета до међународно признате границе између Египта и Палестине под мандатом. Формирана је заједничка комисија која је требало да одреди границу. Када је дошла до области Табе, стране су се успеле сагласити само о положају три гранична стуба, али нису успеле да се сагласе о положају преосталих стубова. Због тога, државе су се сагласиле да поднесу спор на решавање арбитражи, у складу са Уговором из 1979. године.

Израел је тврдио да арбитражни трибунал треба да се позове на границу дефинисану Уговором из 1906. године, јер су је, Велика Британија, као мандатна сила и Египат изричито прихватили као границу између Египта и Палестине, у декларацијама из 1926. године. Трибунал је ово одбио, наводећи да је Уговор о миру из 1979. године упућивао на признању међународну границу између Египта и бивше територије под мандатом - Палестине, а не на Уговор из 1906. године. Трибунал је, стога, сматрао да је релевантан период заправо мандатни период у Палестини и да је значајна локација граничних стубова у том периоду. Стране у спору су као аргументе за своје захтеве поднеле мапе, фотографије области, укључујући постављање, уклањање или мењање конкретних стубова. У погледу девет стубова на северу, који су се налазили у ненасељеном пустињском региону и који нису били од посебног интереса за стране у спору, Трибунал је уважио аргументе обе стране. Он је одлучио да повуче границу правом линијом која спаја суседне стубове око чијег положаја

је постојала сагласност. Тако је пет граничних ознака припало Египту, а четири Израелу. У погледу преостале четири ознаке, Трибунал је закључио, на основу чињеничних доказа, да су ознаке које је предложио Египат успоставиле признату границу током критичног периода. У погледу последње и најспорније ознаке, Трибунал се примарно ослонио на фотографије које је поднео Египат, а које су указивале на постојање ознаке познате као „Паркеров стуб“ који су поставили чланови Комисије примењујући Уговор из 1906. године. Трибунал је закључио да је стуб постојао на локацији коју је навео Египат и да су стране признале тај стуб као границу током целог критичног периода.²¹

Ова арбитражна одлука говори у прилог значају међународне арбитраже у поступку одређивања међудржавних граница. Трибунал је у својој одлуци похвалио стране у спору за показану сарадњу која је омогућила вођење овог поступка. Након преговора и закључивања уговора, Израел је 1989. године пренео на Египат суверенитет над облашћу Таба, укључујући и хотелске комплексе који се тамо налазе.

За разлику од арбитраже у случају *Rann of Kutch*, област Таба је имала економски значај. Она је обухватала хотелски комплекс и пратећа туристичка места у вредности од неколико милиона долара. Након доношења арбитражне одлуке, Израел се суочио са протестима грађана који су радили у Таби. Међутим, када су се договарале о арбитражи, државе су се сагласиле да контрола над Табом није вредна тога да се оконча мировни уговор из 1979. године, који је званично представљао крај рата између ове две државе, који је трајао преко тридесет година.²²

7. АРБИТРАЖА У СЛУЧАЈУ БРЧКО

Дејтонски мировни споразум, закључен и прихваћен 1995. године окончао је рат у Босни и Херцеговини. Он је предвидео поделу територије између два ентитета: Републике Српске и Босанско-хрватске Федерације које су биле одвојене међуентитетском граничном линијом. На преговорима у Дејтону, државе се нису могле договорити о простирању ове линије у општини Брчко, па је Анексом 2 уз Дејтонски споразум предвиђено оснивање арбитраже поводом овог питања. У њему је било предвиђено да арбитражи треба да примене релевантна правна начела и начело правичности. Било је предвиђено да арбитража буде завршена за годину дана али је поступак окончан тек за четири године од доношења Дејтонског споразума.

²¹ С. Copeland, 3084.

²² Ibid.

Дошло је до одуговлачења арбитраже због природе питања која су била предмет одлучивања, као и због политичког карактера самог спора. Међународна кризна група је предложила неколико решења као што су: стварање привремене међународне администрације у спорној области, или стварање посебне администрације под заједничким институцијама Босне и Херцеговине, као и стварање слободне економске зоне.

Пошто је прошао рок за доношење одлуке, главни арбитар Робертс Овен, донео је међуодлуке како би одговорио на дату ситуацију. Прва међуодлука, донета 14. фебруара 1997. године, привремено је оставила међуентитетску граничну линију на линији која је важила у тренутку престанка сукоба, али је успостављен међународни надзор целе области. Међународни надзорник је требало да надгледа постепено враћање избеглих и расељених особа, да јача и подржава демократску владу и мултиетничку администрацију у граду, да обезбеди слободу кретања и настањивања и да настави да ради на успостављању ефикасне царинске контроле и на промоцији економског опоравка. Коначна одлука је донета 5. марта 1999. године²³ и њоме је успостављен посебан дистрикт за цео регион Брчко, који се налазио под суверенитетом целе Босне и Херцеговине. Одређено је да територија дистрикта припада истовремено и једном и другом ентитету, тако да је практично у статусу кондоминиума. Предвиђено је да дистрикт буде самоуправан и да има унитарну, мултиетничку и демократску локалну администрацију, да у њему постоји мултиетничка полиција, а да цела област буде демилитаризована. Међуентитетска линија би остала на истом месту, све док међународни надзорник не утврди да треба да буде промењена у складу са променама у дистрикту.

Поставило се питање да ли је ова одлука у оквиру надлежности арбитражног трибунала, јер међуентитетска линија у области Брчко није утврђена као што је наведено у Анексу уз Дејтонски споразум. У коначној одлуци, Овен је истакао да је овакав резултат наговештен у претходним одлукама и да постоји широка подршка за наставак међународне администрације у овој области. Пуноважност ове арбитражне одлуке зависи од тога да ли су арбитри били овлашћени да постигну овај резултат кроз примену релевантних правних начела и начела правичности, у складу са Анексом. Прихватање овакве одлуке није зависило од њене правне ваљаности, већ због присуства међународних војних снага – СФОР-а, као и због политичке и административне контроле канцеларије Високог представника за БиХ.

²³ Arbitral Tribunal for Dispute Over Inter-Entity Boundary in Brcko Area, Final Award, 5 March 1999, доступно на <http://www.ohr.int/ohr-offices/brcko/arbitration/default.asp?contentid=42738>, 14. децембар 2014.

Правна питања о томе да ли је коначна одлука била *ultra vires* била су расправљана и у објашњењу самог арбитра Овена, који је навео да ће се територије два ентитета преклапати кроз овај нови дистрикт, иако оба морају да предају контролу новој влади у дистрикту. Остало је питање које право ће бити примењено у области дистрикта. Арбитар је навео да ће бити примењено оно право које је до тада примењивано, односно право оба ентитета, а уколико постоје неке недоследности, оне ће бити уклоњене под посебним надзором. У августу 1999. године арбитар је издао посебан анекс уз финалну одлуку, у којем је навео како би институције дистрикта требало да изгледају.

Заједничка администрација над општинама на територији Брчко, у оквиру уставног система Босне и Херцеговине, спречила је евентуалне сукобе. Међутим, такво решење вероватно не би било прихваћено да на територији Босне и Херцеговине нису јаке међународне војне снаге.

8. АРБИТРАЖА ПОВОДОМ КАНАЛА БИГЛ²⁴

Спор поводом Канала Бигл, између Аргентине и Чилеа укључивао је границе на мору, суверенитет над острвима и са тим повезана права пловидбе у области на самом југу Јужне Америке. Као скоро све границе у Латинској Америци, границе између ове две државе су биле дефинисане у складу са границама које су успостављене током колонијалног периода, као поделе између различитих колонијалних администрација. Ово је било потврђено у Уговору између Аргентине и Чилеа 1810. године. У удаљеним областима, као што су високе планине и поларне области, постојали су само ограничени докази у погледу колонијалне праксе. У таквим случајевима, ове две државе су прибегавале таквој врсти поделе, да уколико је нека област примарно под утицајем Атлантика, тада Аргентина има право над њом, а уколико је територија ближа Пацифику, тада је може тражити Чиле. Ове две државе су 1855. године закључиле уговор у којем су потврдиле да њихове међусобне границе треба да буду засноване на колонијалној пракси, која је установљена 1810. године. Оне су се сагласиле да уколико се појаве одређена питања поводом граница, оне ће их накнадно решавати договором, а уколико не буду успели да постигну споразум, тада ће затражити арбитражу неке пријатељске државе. Након тога, закључен је, 1881. године, још један, али овога пута свеобухватнији споразум о границама. У погледу великог острва под називом Огњена земља, граница из-

²⁴ Dispute between Argentina and Chile concerning the Beagle Channel, 18 February 1977, Reports of International Arbitral Awards, Volume XXI pp. 53-264.

међу две државе је успостављена дуж меридијана, целом дужином, од области Магелановог мореуза, на северу, до обале Канала Бигл на југу. Применом поменутог правила, острва јужно од Залива Бигл припала су Чилеу, док је била мање јасна ситуација у погледу осталих острва.

Уговор из 1881. године је предвиђао арбитражу за све спорове између ове две државе, а предвиђао је демилитаризацију Магелановог мореуза и слободу пролаза за бродове свих држава.

Седамдесетих година прошлог века, област јужних острва добила је велики политички, економски и стратешки значај. Риба из јужних делова Атлантског и Тихог океана постала је предмет све веће експлоатације. Трећа Конференција УН о праву мора, одржана 1973. године, за резултат је имала проширивање надлежности обалних држава над морским ресурсима, укључујући рибарење и експлоатацију нафте и гаса. Појавили су се и захтеви обалних држава за проширењем њихових континенталних платоа, као и претензије на поједине делове Антарктика, односно на заузимање појединих делова Јужног пола. Острва у области Залива Бигл утицала су на повлачење релевантних граница према Јужном полу и њихов статус је могао довести до утврђивања суверенитета над западним Антарктиком.

Аргентина и Чиле су се Уговором из Сантјага из 1902. године договорили да ће влада Уједињеног Краљевства организовати арбитражу сваког евентуалног спора на основу Уговора из 1881. године. Арбитражни трибунал је донео одлуку да спорна острва припадају Чилеу. Такође, одређена је гранична линија на копну и мору између Аргентине и Чилеа и сва острва, стене, обале и остало што се налази северно од те линије припада Аргентини, а оно што се налази јужно од те линије припада Чилеу. Арбитражни трибунал је заузео став да је Уговор имао јасно значење, иако су постојале индиције да поједини делови уговора не могу бити адекватно објашњени. Странке су постигле само делимично решење проблема својих јужних граница, док ће потпуно решење бити могуће вероватно тек након одређеног времена. Поступци Чилеа током периода од око стотину година могу да представљају готове чињенице које могу да послуже као потврда да су спроводиле намере странака у областима које су остале нејасно дефинисане. Од значаја су свакако и протести Аргентине и чињеница до ког степена су активности Чилеа биле у складу са духом Уговора. Арбитражни трибунал је веома уско схватио своју улогу. Он је, арбитражним споразумом, био ограничен на разматрање положаја острва у једној малој области, али то није био разлог да не узме у разматрање последице одлуке на територије ван те области. Одлуке о границама морају да теже некој врсти компромиса између страна у спору, уколико се жели постићи да буду успешно и примењене. Усвајање захтева само једне стране у спору може да бу-

де прихватљиво само када спорна територија има мали значај и не доноси економске или стратешке предности и у случају када су државе пријатељске. У овом случају ниједан од ова два услова није задовољен. Острва су имала економски и политички значај који је превазилазио њихову величину. Такође, односи између Аргентине и Чилеа су више пута прерастали у отворена непријатељства.

Поједини аутори сматрају да арбитражна одлука није допринела решавању суштинских разлика између страна у спору.²⁵ Влада Аргентине је била обавештена о одлуци 2. маја 1977. године. Она је 25. јануара наредне године донела Декларацију о ништавости, тврдећи да то чини на основу члана XIII Општег уговора о арбитражи из 1902. године. У Декларацији се наводи да одлука има озбиљне и бројне недостатке, да је донета уз кршење међународних правила која је арбитражни трибунал морао да поштује, као и да је трибунал разматрао питања изван своје надлежности. Аргентина је стога, тврдила да је одлука ништава јер не испуњава стандарде предвиђене међународним правом. На ове наводе Чиле је одговорио тако што је нагласио правно обавезујућу природу арбитраже. Након тога, државе су покушале да спор реше дипломатским путем - преговорима, међутим, они нису били успешни. Тадашњи папа Јован Павле II се обратио државама да потраже мирно решење спора и понудио помоћ Ватикана. Државе су 1984. године потписале Заједничку декларацију о миру и пријатељству, а касније те године закључен је и Уговор о миру и пријатељству.

9. ЗАКЉУЧАК

Сукоби око територија увек представљају претњу за целу међународну заједницу. Стога је потребно да се развију мирна средства решавања ових спорова. Арбитража свакако представља једно од таквих средстава. Она има одређене предности у односу на поступак пред Међународним судом, што се пре свега огледа у утицају странака на састав арбитражног трибунала и у његовој флексибилности и брзини одлучивања. На основу обрађених примера из арбитражне праксе, можемо уочити да се арбитражно решавање спорова не може примењивати на исти начин на све врсте спорова. Наиме, неки спорови су погоднији за овакво решавање и то су углавном спорови који немају велики економски или политички значај, односно спорови који се не тичу виталних интереса држава. Заправо, све је у рукама држава које саме и уговарају арбитражу и утичу на њен састав и

²⁵ D. W. Greig, *The Beagle Channel Arbitration*, *Australian Year Book of International Law* 7, 1976-1977, 382.

правила по којима поступа. Уколико постоји добра воља да се спор повери на решавање арбитражи, реално је очекивати да ће држава и да прихвати арбитражну одлуку која буде донета. Уколико се арбитража уговара под неком врстом економског или политичког притиска, може се очекивати опструкција државе и непримењивање арбитражне одлуке. И поред одређених недостатака, међудржавне арбитраже ће и даље имати значајну улогу у решавању међународних спорова и развоју међународног права.

*Bojan Tubić, Ph.D., Assistant Professor
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad*

Territorial Disputes in International Arbitration Practice

Abstract: *This paper deals with the issue of territorial disputes settlement in international arbitrations. The arbitration represents an efficient way of determining state borders, together with diplomatic means of dispute resolution and procedure before the International Court of Justice. Parties in a dispute choose arbiters, rules of procedure and commit themselves to accept and implement arbitration award, which is based on international law. States can create an ad hoc tribunal or they can decide to resolve the dispute before the Permanent Court of Arbitration in The Hague. In arbitration practice there were cases of successful arbitrations, especially in situations when a dispute was primarily factual and when major economic and political interests were not involved.*

Key words: *arbitration, territorial disputes, international law.*